

УДК 342.9

КОРОТАЄВ В.М.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЗБРОЇ

У науковій статті досліджено поняття механізму адміністративно-правового регулювання експертно-криміналістичних досліджень зброї. Зазначено, що механізм правового регулювання та механізм адміністративно-правового регулювання є базовими поняттями щодо механізму адміністративно-правового регулювання експертно-криміналістичних досліджень зброї. Зроблено висновок, що механізм адміністративно-правового регулювання експертно-криміналістичних досліджень зброї є складним теоретико-правовим поняттям і являє собою комплекс адміністративно-правових засобів, які спрямовані на забезпечення та проведення законної, незалежної, об'єктивної і повної судової експертизи зброї, а також організаційно-правову діяльність публічної адміністрації стосовно забезпечення діяльності експертів та експертних установ, що здійснюють дослідження зброї.

Ключові слова: механізм адміністративно-правового регулювання, експертне дослідження, адміністративно-правове регулювання, судово-експертні установи.

В научной статье исследовано понятие механизма административно-правового регулирования экспертно-криминалистических исследований оружия. Отмечено, что механизм правового регулирования и механизм административно-правового регулирования являются базовыми понятиями относительно механизма административно-правового регулирования экспертно-криминалистических исследований оружия. Сделан вывод, что механизм административно-правового регулирования экспертно-криминалистических исследований оружия является сложным теоретико-правовым понятием и представляет собой комплекс административно-правовых средств, которые направлены на обеспечение и проведение законной, независимой, объективной и полной судебной экспертизы оружия, а также организационно-правовую деятельность публичной администрации относительно обеспечения деятельности экспертов и экспертных учреждений, осуществляющих исследование оружия.

Ключевые слова: механизм административно-правового регулирования, экспертное исследование, административно-правовое регулирование, судебно-экспертные учреждения.

The scientific article carried out a study of the concept of the mechanism of administrative and legal regulation of expert-forensic studies of weapons. It is noted that the mechanism of legal regulation and the mechanism of administrative and legal regulation are the basic concepts regarding the mechanism of administrative and legal regulation of forensic studies of weapons. The conclusion is made that the mechanism of administrative and legal regulation of forensic and weapon research is a complex theoretical and legal concept and is a complex of administrative and legal means aimed at ensuring and conducting legal, independent, objective and complete forensic examination of weapons, as well as organizational and legal activities of the public administration regarding the activities of experts and expert institutions engaged in weapons research.

Key words: mechanism, administrative and legal regulations, forensics, expert.

Постановка проблеми. Курс на інтеграцію України в європейську спільноту, вдосконалення вітчизняного законодавства вимагає використання досягнень науково-технічного прогресу, новітніх технологій. Зазначені процеси характерні і для розробки засад адміністративно-правового регулювання, зокрема формулювання сучасного теоретичного категоріального апарату.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне підґрунтя цього дослідження становлять праці вчених у галузі теорії права, адміністративного права, кримінального процесу та криміналістики, зокрема С. Алексєєва, В. Авер'янова, Р. Белкіна, Т. Гончарука, С. Діденка, Т. Коломоєць, Н. Кліменко, О. Олійника, О. Піджаренка, С. Стеценка, М. Цвіка та інших.

Мета цієї статті – дослідити та проаналізувати поняття механізму адміністративно-правового регулювання експертно-криміналістичних досліджень зброї, визначити його складові елементи.

Виклад основного матеріалу. С. Алексєєв пов'язує виникнення права з тим, що відповідно до вимог економічного базису на певній стадії розвитку суспільства необхідно впорядкувати суспільні відносини за допомогою юридичних засобів, увести їх у певні межі, забезпечити їх подальший розвиток, тобто відповідним чином юридично впливати на них [1, с. 12].

Як зазначає С. Рудницький, під механізмом представники правової науки розуміють сукупність форм, методів та інструментів; систему засобів, способів і форм; систему засобів та чинників або просто комплекс (систему) засобів [8, с. 113].

Така категорія, як «механізм», на думку О. Литвинова, відіграє в житті людини значну роль, оскільки вона застосовується практично в усіх сферах життєдіяльності суспільства, але особливо у сфері суспільних відносин, де, як правило, пов'язується зі здійсненням певного явища, процесу, реалізацією відносин [6, с. 102]. З цього випливає, що механізм адміністративно-правового забезпечення поширюється на певну сферу суспільних відносин, а його основним завданням є впорядкування суспільних відносин, щоб надалі мати змогу впливати на них.

Д. Коссе під механізмом правового регулювання пропонує розуміти системну сукупність правових заходів, за допомогою яких держава здійснює правовий вплив на суспільні відносини в необхідному для неї (держави) і суспільства напрямі [11, с. 11].

М. Цвік, В. Ткаченко, Л. Богачов визначають механізм правового регулювання як систему послідовно організованих юридичних засобів (явищ), за допомогою яких досягаються цілі правового регулювання [3, с. 413].

На думку О. Зайчука, сучасна юридична наука характеризується наявністю двох підходів до визначення елементів механізму правового регулювання [4]. Перший з них – широкий підхід, що характеризується наявністю сукупності елементів, які беруть участь у процесі впорядкування суспільних відносин, а саме:

- норма права, яка визначає моделі можливої та необхідної поведінки суб'єктів суспільних відносин;
- нормативно-правовий акт – юридичний документ, що надає правовій нормі формально-визначеного, офіційного та обов'язкового характеру;
- юридичні факти – конкретні життєві обставини, які спричиняють дію норми права;
- правовідносини – різновид суспільних відносин, що регламентуються правовою нормою та виконують функцію взаємодії правової норми з конкретним суб'єктом і функцію визначення конкретної поведінки для персоніфікованих суб'єктів;
- тлумачення – діяльність із визначення дійсного змісту норми права у разі її незрозумілості чи невідповідності вимогам юридичної техніки;
- реалізація права як можливість втілення правової норми шляхом дотримання, виконання, використання та застосування;
- законність як один із принципів реалізації правових приписів через дотримання вимог норми права суб'єктами права;
- правосвідомість як рівень усвідомлення суб'єктами права правових приписів;
- правова культура як різновид загальної культури, що складається з духовних та матеріальних цінностей, які належать до правової дійсності;
- правомірна поведінка – усвідомлена діяльність суб'єктів, яка відповідає нормі права та соціально корисним цілям і перебуває в установлених законодавством межах;
- протиправна поведінка – та, що протирічить правовим приписам;
- юридична відповідальність – це міра державного примусу (особистого, майнового чи організаційного характеру), яка застосовується до суб'єктів, котрі вчинили правопорушення, та пов'язана з покладенням на них нового додаткового обов'язку.

Другий підхід до елементної будови механізму правового регулювання є вузьким та включає лише елементи, які становлять основу регулятивної функції права. Серед них виділяють: норми права, нормативно-правові акти, правовідносини, реалізацію права, законність. Кожен з елементів цієї системи виконує специфічну функцію у задоволенні інтересів суб'єктів, у регулюванні суспільних відносин, у досягненні ефективності правового регулювання [4].

Механізм правового регулювання є вихідним поняттям щодо механізму адміністративно-правового регулювання. Як зазначає С. Стеценко, в умовах сьогодення механізм адміністративно-правового регулювання суспільних відносин розглядається як категорія, що виражає процес переведення нормативності права в упорядкованість суспільних відносин, які нормами цієї галузі права регулюються. Іншими словами, правові норми, які використовуються в адміністративному праві, самі по собі статичні, а в рух вони приводяться саме за допомогою механізму адміністративно-правового регулювання [10, с. 212].

Механізм правового регулювання має свої особливості, які дають підстави виокремити його в самостійний вид впливу через правовідносини на поведінку адресатів – учасників суспільних відносин, наділених взаємними правами, обов'язками, відповідальністю, інакше – заборонами, дозволами [2, с. 465; 11, с. 11]. Виходить, що механізм адміністративно-правового забезпечення – це певний процес, тобто певний рух задля досягнення певної цілі, а його особливостями є коло учасників, на яких поширюється його вплив, і спосіб їх поведінки.

На думку Т. Гончарука, визначальне значення мають елементи механізму адміністративно-правового регулювання, оскільки механізм адміністративно-правового регулювання розглядається як система адміністративно-правових засобів (елементів), за допомогою яких здійснюється правове регулювання (упорядкування) суспільних відносин у сфері державного управління [7, с. 742].

Кожній стадії правового регулювання відповідають специфічні елементи механізму правового регулювання, місце яких у механізмі правового регулювання зумовлене їх функціональною роллю. Закріплення правових норм є вихідною, основною стадією процесу правового регулювання. Відповідно, належна якість правових норм є базовою, необхідною умовою ефективності механізму правового регулювання.

А. Вітченко до елементів механізму правового регулювання відносить норми права різного призначення, акти застосування права і діяльність організацій та посадових осіб із втілення їх у життя. На його думку, представлену структуру механізму можна вважати класичною, оскільки зазначені елементи в сукупності утворюють довершену систему правового забезпечення [9, с. 509].

З. Гладун, розглядаючи механізм адміністративно-правового регулювання, виділяє в ньому елементи механізму та функціональні складові частини механізму. До елементів належать норми права – загальнообов'язкові правила поведінки, установлені з метою регулювання суспільних відносин; акти реалізації норм права – процес фактичного втілення в життя приписів правових норм через поведінку суб'єктів адміністративного права; правові відносини – вольові суспільні відносини, що виникають на основі норм права. До функціональних складових частин механізму адміністративно-правового регулювання належать юридичні факти; правова свідомість і правова культура; законність; акти тлумачення норм права; акти застосування норм права [5, с. 117].

Отже, механізм адміністративно-правового регулювання є однією з провідних категорій адміністративного права, за допомогою якої здійснюється ефективний вплив на поведінку суб'єктів права.

Своєю чергою механізм правового регулювання та механізм адміністративно-правового регулювання є базовими поняттями щодо механізму адміністративно-правового регулювання експертно-криміналістичних досліджень зброї.

Таким чином, механізм адміністративно-правового регулювання експертно-криміналістичних досліджень зброї – це процес унормування суспільних відносин, що складаються в цій сфері суспільного життя, і являє собою систему певних правових засобів, за допомогою яких держава визначає поведінку суб'єктів цих відносин.

Об'єктом адміністративно-правового регулювання досліджень зброї є діяльність, спрямована на проведення законної, незалежної, об'єктивної і повної судової експертизи зброї на основі спеціальних знань, а також організаційно-правова діяльність публічної адміністрації стосовно забезпечення діяльності експертів та експертних установ, що здійснюють дослідження зброї.

При цьому до елементів механізму адміністративно-правового регулювання досліджень зброї слід віднести:

1) норми права різного призначення, такі як Закон України «Про судову експертизу», Інструкція з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України тощо;

2) акти застосування права і діяльність організацій та посадових осіб зі втілення їх у життя (форми та методи), як, наприклад, ухвала про призначення експертизи;

3) принципи права, серед яких у сфері дослідження зброї можна виділити принцип законності; принцип об'єктивності, всебічності та повноти проведення експертизи; принцип незалежності експерта; тощо;

4) тлумачення адміністративних приписів у цій сфері як процес доведення та уточнення їх змісту;

5) адміністративно-правові відносини, які базуються на адміністративно-правових нормах та виникають і здійснюються на їх основі;

6) адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове забезпечення експертних досліджень зброї;

7) адміністративні процедури діяльності суб'єктів публічної адміністрації у сфері експертного дослідження зброї.

Висновки. Таким чином, механізм адміністративно-правового регулювання експертно-криміналістичних досліджень зброї є складним теоретико-правовим поняттям і являє собою комплекс адміністративно-правових засобів, які спрямовані на забезпечення та проведення законної, незалежної, об'єктивної і повної судової експертизи зброї, а також організаційно-правову діяльність публічної адміністрації стосовно забезпечення діяльності експертів та експертних установ, що здійснюють дослідження зброї.

До його складу входять: норми права; акти застосування права; принципи права; індивідуальні акти публічної адміністрації; адміністративно-правові відносини; форми адміністративного права; методи адміністративного права; тлумачення норм адміністративного права; адміністративні процедури.

Список використаних джерел:

1. Алексеев С.С. Механизм правового регулирования в социалистическом государстве. М.: Юрид. лит., 1966. 187 с.
2. Діденко С.В. Поняття та елементи механізму адміністративно-правового забезпечення обігу та застосування зброї в Україні. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». 2015. Том 16. С. 463–469.
3. Загальна теорія держави та права / Цвік М.В., Ткаченко В.Д., Богачова Л.Л. та ін.; за ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Петришина. Х.: «Право», 2002. 427 с.
4. Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
5. Корсун С.І. Механізм адміністративно-правового регулювання запобігання фінансуванню тероризму. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція: зб. наук. пр. Міжнар. гуманіт. ун-т. О.: МГУ, 2010. С. 116–118.
6. Литвинов О.М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні: монографія. Харківський національний ун-т внутрішніх справ. Х., 2008. 446 с.
7. Плугатар Т.А. Сутність механізму адміністративно-правового регулювання діяльності міліції України. Форум права. 2011. № 2. С. 741–744.
8. Рудницький С. Категорія механізм у суспільних науках. Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. 2011. № 4. С. 111–120.
9. Слабунова Ю.В. Структура адміністративно-правового механізму забезпечення прав громадян органами прокуратури. Форум права. 2013. № 2. С. 508–512.
10. Стеценко С.Г. Адміністративне право України: навч. посіб. К.: Атіка, 2007. 624 с.
11. Хом'яченко С.І. Особливості механізму адміністративно-правового регулювання цивільної авіації. Юридичний вісник. 2014. № 2 (31). С. 11–13.